

ELEKTRONİK DERGİNİN AVANTAJLARI:
("JOURNAL OF SPORTS SCIENCE AND MEDICINE" ÖRNEĞİ)

Prof.Dr. Hakan GÜR *

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Spor Hekimliği ABD., Bursa

Son yıllarda klasik bilimsel yayıncılık anlayışı; değerlendirme ve basım süreçlerinin uzunluğu, yayınlara ulaşmadaki güçlükler, ulaşılan kaynaklardan yayının tamamını temin etmek için ve/veya yayına kabul edilen yazıların basılması için talep edilen para vb. konularda sıkça eleştirilmektedir. Bu eleştirileri yayınların kabul edilmesi, basıma kadar geçen dönem ve basımdan sonra yazılara ulaşma döneminde karşılaşılan sorunlar başlığında değerlendirmek olasıdır.

Yayına kabul ve basım aşamasına kadar karşılaşılan sorunlar:

Kabul aşaması (süre ve posta giderleri)

Bilimsel bir makale bilindiği üzere zaman dilimi açısından şu aşamalardan geçmektedir. Yayının posta yolu ile dergiye ulaşması (1-2 hafta), editörün yazıyı değerlendirmesi ve hakemlerin tespiti (bir kaç gün-1 hafta), hakemlere yazının posta ile gönderilmesi (1-2 hafta), hakemlerin yazıyı değerlendirmesi (4-6 hafta), hakem raporlarının editöre iletilmesi (1-2 hafta), editörün yazının kabul edildiğini yazarlara bildirmesi (1-2 hafta). Eğer revizyon isteniyorsa ek süreye gereksinim olmaktadır ki bu da yazarların revizyon için harcadığı zaman (4 hafta), posta ile geri dönüş (1-2 hafta), editörün değerlendirmesi (bir kaç gün-1 hafta), editörün kabul yazısının yazara ulaşması (1-2 hafta) aşamalarının eklenmesi anlamına gelmektedir. Bilinen klasik yöntemle süreç en iyi olasılıkla eğer revizyon istenmeden makale kabul edildiyse 8-12 hafta, eğer 1 kere revizyon istendiyse 16-20, 2 kere revizyon istendiyse 24-30 haftalık bir süreyi almaktadır. Aynı süreç elektronik dergide bütün yazışmaların elektronik posta yolu ile yapılmasından dolayı eğer makale revizyon istenmeden kabul edildiyse 2-6 hafta, eğer 1 kere revizyon istendiyse 8-10, 2 kere revizyon istendiyse 12-16 haftayı almaktadır. Bu da elektronik bir dergide makalenin tesliminden kabul edilme aşamasına kadar geçen sürecin bir kaç ay kısaldığı anlamına gelmektedir. Elektronik derginin bu süreçteki diğer bir avantajı da hem yazarların hem de derginin posta masraflarından kurtulmasıdır. Bu durum özellikle bu tür masrafların yazarlar tarafından karşılandığı ülkelerin

---

* Şef Editör, Journal of Sports Science and Medicine (<http://www.jssm.org>).

araştırmacıları için kayda değer bir avantajdır. Benzer bir şekilde elektronik dergilerde posta masraflarının ortadan kalkması dergilerin gider kalemleri açısından da önemli bir kazançtır.

Basım aşaması (süre ve baskı giderleri)

Klasik kağıt baskı olarak çıkan dergiler her sayıda sınırlı sayfa basmak zorunda olmalarından dolayı kabul edilen bir yazı yayınlanma için sıklıkla bekleme durumunda kalmaktadır. Bu da birçok saygın dergide kabul edilen makalenin basılma sürecini bir kaç aydan 1 yıla kadar uzatmaktadır ki bu durum yayının tesliminden basımına kadar 1-1.5 yıllık bir sürecin geçtiği anlamına gelmektedir. Çalışmanın tesliminden önce laboratuvar, yazım vb. aşamalardan dolayı yaklaşık 1 yıllık bir sürecin geçtiği düşünüldüğünde çalışmaya başlanılmasından bulguların okuyuculara ulaşmasına kadar geçen süre sıklıkla bir kaç yılı almaktadır. Bu da çalışma sonuçlarının değer yitirmesi anlamına gelmektedir ki teknoloji ve sağlık bilimlerini içeren bilgiler açısından bu durum maddi ve manevi önemli kayıplara neden olmaktadır. Elektronik dergilerin birçoğunda ise sayfa sınırlaması olmadığı için kabulü takip eden sayıda genellikle makaleler yayınlanmaktadır. 2002 yılında “Journal of Sports Science and Medicine” da yayınlanan makaleler incelendiğinde, yayına kabulden basıma kadar geçen sürenin hem revizyonsuz, hem de 1 veya 2 kere revizyon istenen makaleler için ortalama 45 (10-80) gün olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak elektronik dergiler klasik dergilerle karşılaştırıldığında çalışma sonuçlarının uzun basım süreci yüzünden değer yitirmesi sorununa kayda değer bir çözüm getirdiği yorumunu yapmak mümkündür.

Basım maliyeti açısından klasik ve elektronik dergiler karşılaştırıldığında klasik dergiler aleyhine önemli bir fark olduğu aşikardır. Ayrıca kağıt baskı, doğal kaynakların israfı açısından da klasik dergiler aleyhine olan bir durum olarak tartışmaya açıktır.

Çağımızın elektronik çağı olması ve internetin dünya üzerindeki yaygın kullanımı bir çok saygın dergiyi kağıt baskı yanında elektronik versiyonunu da çıkarmaya yönlendirmiştir. Bu yaklaşım klasik dergilerin bir kısım dezavantajlarını ortadan kaldırmakla birlikte kağıt baskının benzerini yayınlama zorunluluğu bu dergilerin elektronik dergilerin sahip olduğu avantajların bir kısmını (baskı sürecinin hızlanması, multi medya sunum gibi) kullanmayı sınırlandırmaktadır.

Basımdan sonra karşılaşılan sorunlar:

Yayınlara ulaşma ve elde etme zorlukları

Zaman faktörü

Klasik dergilerin üyelik ücretlerinin yüksekliği kişisel bazda dergi üyeliğini sınırlamaktadır. Bu da dergilere kütüphaneler kanalı ile ulaşmayı zorunlu hale getirmektedir. Daha çok dergiyi bir arada bulunduran kütüphane sayısının özellikle ekonomik sıkıntılar içinde olan ülkelerde sınırlı sayıda olması makalelere posta yolu ile ulaşmayı gündeme getirmektedir ki bu da bilgiye ulaşma sürecini uzatmakta ve posta masrafı gibi ek maliyetler ortaya çıkarmaktadır. Buna karşın elektronik dergilere internetin yaygın kullanımı sayesinde ulaşmak çok hızlı olmaktadır. Elektronik dergilerin sunduğu bilgiye kolay ulaşma olanağı aynı zamanda makalelerin daha çok kişi tarafından okunmasını da sağlamaktadır ki bu durum dergiye ve yazarlara kayda değer bir avantaj sunmaktadır.

Maliyet

Klasik dergilerle karşılaştırıldığında kağıt ve baskı masrafları olmadığından elektronik ortamda dergi çıkarmanın maliyeti düşük olmaktadır. Ayrıca bu maliyetlere kağıt baskı dergilerde posta maliyetleri de eklenmektedir ki bu maliyet de doğal olarak bilgiye ulaşmak isteyen kişilere yansımaktadır.

Yayında kullanılan sunum yöntemi

Elektronik dergilerin diğer bir avantajı da bilgiye sunma biçimi açısından getirdiği olanaklardır. Multi-medya sunum şansı tanıyan elektronik dergilerle video görüntü ve animasyonlar, “audio” sunum, interaktif sunumlar yapma olanağı sunuş zenginliği kazandırmak açısından klasik dergilerle karşılaştırınca elektronik dergiler önemli avantajlar sağlamaktadır. Elektronik dergilerde renkli sunum yapmak kağıt baskı gibi artı maliyetler de getirmemektedir. Elektronik dergi sunumlarının diğer bir sunum avantajı ise metin içinde yapılacak bağlantılar (link) ve açılacak pencerelerle aynı anda birçok bilgiye tek ekranda hızlı ve kolay bir şekilde ulaşmaktır ki bu da okuyucuya önemli bir kolaylık sunmaktadır. Ayrıca bir çok elektronik dergide okuyucu bağlantılar yardımı ile anında kaynaklarda yer alan bir makalenin özetine hatta tamamına ulaşabilme şansına sahiptir.

Elektronik ücretsiz dergi ve sitasyon oranı

Elektronik ücretsiz dergilerde yayınlanan makaleler çok daha fazla site edilmektedir (1). Bu da dergilerin “impact factor” lerini artırmaktadır. Lawrence (1) in yaptığı araştırmaya göre ortalama sitasyon sayısı klasik dergilerde makale başına 2.74 iken elektronik dergilerde 7.03

dür ki bu da 2.6 kere fazla sitasyon anlamına gelmektedir. Lawrence, benzer bir değerlendirmeyi 1990-2000 yıllar arasında yıllık sitasyon sayısı için yaptığı elektronik dergiler için makale başına klasik dergilerle karşılaştırınca 4.5 kere daha fazla sitasyon sayısı tespit etmiştir. Araştırmacı, bu durumu elektronik dergilerdeki makalelerin kolay elde edilmesi, görülmesi ve okunmasına bağlamıştır.

“Journal of Sports Science and Medicine” örneği

Yukarıda sayılan elektronik dergi avantajları göz önüne alarak 2001 yılı sonunda uluslararası bir elektronik dergi çıkarma fikri ile başlayıp 2002 yılı baharında yayın hayatına başlayan JSSM okuyuculara ücretsiz olarak sunulmaktadır. Maddi kazanç amacı gütmeyen derginin bu özelliği ile hem basılı hem de elektronik dergiler arasında ek bir avantaj elde etme olasılığı yüksektir. Yılda 4 sayı (Mart, Haziran, Eylül ve Aralık) olarak yayın hayatına başlayan hakemli dergi şu anda SPORTSDiscus tarafından indekslenmektedir. Ayrıca JSSM PUBMED/MEDLINE, SCI, EMBASE, CINAHL indeks sistemlerinin değerlendirme süreçleri içindedir.

11 değişik ülkeden 25 editörü olan dergiye 2002 yılı için 10 değişik ülkeden 28 hakem katkıda bulunmuştur. 2002 yılı içinde 14 farklı ülkeden teslim edilen 48 makaleden %75’i yayına kabul edilmiştir. Teslim edilen makalelerin ülkelere göre dağılımı şu şekildedir; 19 Amerika Birleşik Devletleri, 6 Türkiye, 5 İngiltere, 5 Yugoslavya, 3 Kanada, 2 Finlandiya, 1 Almanya, 1 Japonya, 1 Çin, 1 Avusturya, 1 Brezilya, 1 Hindistan, 1 Singapur, 1 Yunanistan.

Aynı dönem için JSSM, makaleleri okumak için zorunluluk olmamasına karşın 61 değişik ülkeden 991 kayıt almıştır. Kayıtların ülkelere dağılımı şu şekildedir: 246 Amerika Birleşik Devletleri, 189 İngiltere, 140 Türkiye, 62 Avustralya, 40 Brezilya, 33 Almanya, 28 Kanada, 23 Fransa, 21 Yeni Zelanda, 21 İtalya, 20 Finlandiya, 17 Hollanda, 12 Avusturya, 10 Danimarka, 10 Norveç, 9 İsrail, 9 Portekiz, 8 İspanya, 7 Singapur, 7 Polonya, 5 Endonezya, 5 Macaristan, 5 Malezya, 4 Hindistan, 4 Yugoslavya, 4 Arjantin, 4 İsviçre, 4 Kolombiya, 3 Yunanistan, 3 İsveç, 3 İran, 3 Güney Afrika, 3 Belçika, 3 Japonya, 2 Nijerya, 2 Çin, 3 Hong Kong, 2 Tayvan, 2 Libya, 2 Şili ve birer adet Lituanya, Meksika, Suudi Arabistan, Zimbabwe, Tayland, Lübnan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bulgaristan; Küba, Pakistan, Hırvatistan, Rusya, Mısır, Filipinler, Mısır, Romanya, Kore.

Makale tesliminden kabule kadar geçen süre 2002 yılında yayımlanan makalelerden revizyon istenmeden yayına kabul edilenler için ortalama 18 (10-26), 1 kere revizyon istenenler için ortalama 51 (34-70), 2 kere revizyon istenenler için ise 101 (90-125) gün olmuştur. Teslimden makalelerin basımına kadar geçen süre ise revizyon istenmeden yayına

kabul edilenler için ortalama 62 (34-90) gün, 1 kere revizyon istenenler için ortalama 91 (55-190) gün iken 2 kere revizyon istenenler için 145 (100-190) gün olmuştur.

SONUÇ

Sonuç olarak elektronik dergiler yayına kabul ve yayınlanma sürecindeki kısalık, kolay, hızlı ve ucuz elde edilme olanağı, sunum zenginliği gibi birçok özelliği ile yazarlara ve okuyuculara ek avantajlar sunmaktadır. Elektronik dergiler ayrıca dergi arşivine kolay ulaşma, okuyucu ile araştırmacılar arasında elektronik posta yolu ile direk bağlantı kurma kolaylığı, tartışma grupları ve sunulan diğer servisleri ile klasik dergilere üstünlük elde etmektedirler. Bunların bir sonucu olarak elektronik dergilerde yayınlanan makaleler klasik dergilerde yayınlanan makalelerden bir kaç katı daha fazla oranda site edilme şansına sahip olmaktadır. Bu dergilerin ücretsiz olması dergiye olan ilgiyi daha da artırmaktadır. “Journal of Sports Science and Medicine” dergisinin 1 yılda geldiği noktanın elektronik dergilerin avantajlarını ortaya koymak açısından iyi bir gösterge olduğu kanısındayım.

Kaynak

1- Lawrence S. Online or Invisible. Nature 411 (6837): 521, 2001.
(<http://www.neci.nec.com/~lawrence/papers/online-nature01>)